

8. Úsilie o umelecké poznanie a zobrazenie skutočnosti v svetovej realistickej literatúre

Realizmus (R) - z franc. réalité - skutočnosť, pravdivosť

R sa začína rozvíjať v 30. rokoch 19. st. najskôr v Anglicku a Francúzsku.

Jeho podstatou je pravdivé, neprikrášené zobrazenie skutočnosti (doba, prostredie, hlavní hrdinovia, postavy, ich zaradenie, vzťahy - spoločenské, medziludské, riešenie problému, rozuzlenie).

Realistický hl. hrdina je tzv. "spoločenský typ" - stelesňuje vlastnosti, postavenie, názory a charakter celej spoločenskej skupiny.

Ako myšlienkový (filozofický) smer sa rozvíja najmä **pozitivismus**. Vyzdvihuje konkrétne ľudské poznanie proti špekulatívnosti, objektívnu analýzu spoločenských a prírodných javov. *Skutočné je len to, čo sa dá dokázať* (zmyslami, skúsenosťami). Pozitivismus (P) ako idealistický smer nevedel vysvetliť zákonitosti spoločenského procesu. P filozofia mala veľký vplyv na vývin eur. myslenia a lit.

Aj v tvorbe spisovateľov sa sústredilo úsilie na poznanie skutočností, na objektívne zobrazenie života človeka a spol. V lit. sa kládol dôraz na pravdivosť vzťahov, charakterov, ... Metóda umeleckého poznania bola založená na analýze historických dejov, dôkladnom vykreslení charakterov, spoločen. situácie.

Realizmus: opisný (iba opisuje)
kritický (aj hodnotí, kritizuje)

Porovnanie REALIZMU a ROMANTIZMU

<u>Romantizmus</u>	<u>Realizmus</u>
<u>Hl. hrdina:</u> <ul style="list-style-type: none">- výnimočný, nevšedný- burič-stojí na okraji spol.- často končí tragicky- nesebecký, obetavý	<ul style="list-style-type: none">- všedný, každod.-spoločn. typ- zaradený do spoločn. javov- zmieri sa so svojím postav.- egoista, myslí na sv. prospech
<u>Tematika:</u> <ul style="list-style-type: none">- minulosť (predstavy o bud.)	<ul style="list-style-type: none">- realita (súčasnosť), príp. pravdivá minulosť
<u>Žánre (lit. útvary):</u> <ul style="list-style-type: none">- Najmä poézia, menej próza a dráma	<ul style="list-style-type: none">- próza (román), dráma, menej poézia

Francúzska literatúra

Honoré de BALZAC

- zakladateľ kritického R.

- autor rozsiahleho súboru románov, poviedok a noviel - Ľudská komédia (takmer 100 diel-97) - ukázal v ňom podstatu francúzskej buražoáznej spoločnosti svojej doby. V tejto spoločnosti je všetko založené na moci peňazí a súkr. vlastníctva - umožňujú kariéru, spoločenský postup, ovládanie iných ľudí, "mať svoje miesto na slnku". Typický R hrdina - Vautrin - človek bezohľadný, bez svedomia, podvodník, sebec, kariérista, ktorého nič nezastaví na ceste za osobným prospechom.

Najvýznamnejšie diela (z najrozsiahlejšieho cyklu Štúdie mravov):

Stratené ilúzie; Otec Goriot; Gobseck; Eugénia Grandetová; Lesk a bída kurtizán

Otec Goriot

- kritizuje vševládnu moc peňazí a postavenia v spoločnosti, ktorá ničí vzťahy medzi ľuďmi. V diele je pôvodcom tragédie obetavej, otcovskej lásky. Goriot je drobný obchodník, otec dvoch dcér. Celý život zasvätil ich výchove a postaral sa, aby sa dobre vydali a boli bohaté a šťastné. Bieda ho ponižuje, ale on to nepokladá za nešťastie, kým verí, že jeho dcéry ho milujú a sú mu vďačné. Vplyvom prostredia, v ktorom majú moc len peniaze, dcéry zanevrú na otca a on musí žiť v chudobnom penzióne. Opustený a sklamaný, až na smrteľnej posteli si priznáva, že urobil chybu vo výchove a tak mu ostala samota a bolesť. Pri zomierajúcom Goriotovi ostáva len chudobný študent Rastignac, ktorý sa z požičaných peňazí postará o jeho pohreb. Goriot prostredníctvom Rastignaca radí celej spoločnosti nevydať svoje dcéry do vyššej spoločnosti, pretože jej morálka a peniaze zabíjajú lásku k rodičom.

Henri Beyle STENDHAL

- písal romány, cestopisy (z Tal., Nem.), krátke eseje
- známy románom Červený a čierny (hl. hrd. Julien Sorel, román o mladom človeku, ktorý sa chce dostať do najvyššej spoločnosti, no tá ho odmietne, povedia mu, kde je jeho miesto. Končí tragicky - odsúdia ho.)
- ďalšie dielo: Kartúza parmská

Gustave FLAUBERT

- román Pani Bovaryová - príbeh mladého dievčaťa, ktoré bolo vychovávané v kláštore. Neskôr ju vydali za bohatého muža, ktorého nemilovala. Zisťuje, že život bez lásky je smutný, preto od manžela odchádza, no potrebuje peniaze a zadíži sa (voči býv. manželovi). S hanbou sa k nemu opäť vracia a v bezvýchodiskovej situácii spácha samovraždu.
- román Dvaja pisári - príbeh dvoch mladých pisárov, jeden z nich zdedí peniaze a spolu chcú uskutočniť svoj sen - žiť na vidieku, pestovať rôzne rastliny, vynachádzať nové vynálezy, byť umelcami, liečiť, ... Aj keď to všetko dopadne dosť zle, boli šťastní, pretože boli slobodní.

Guy de MAUPASSANT

- 300 krátkych psychologických próz, vyšli vo viacerých zbierkach, mnohé boli sfilmované
- romány: Miláčik
Život
Mont - Oriol

Miláčik

- príbeh mladého človeka, ktorý sa pomocou kariéry novinára chce dostať do vyšších kruhov. Nakoniec sa stáva slávnym vďaka "svojim" článkom, je obľúbený, nikto však nevie, že články píše jeho žena, ktorú ešte aj podvádza.

Anglická literatúra

Charlotte BRONTE

- romány Jana Eyrová; Shirley
- priblížila osudy dievčat (sirôt, polosirôt), o ktoré sa nestarajú ani príbuzní, ale ani štát (internátne školy, výchovné ústavy); kritizuje nedostatok lásky, pocitu bezpečia, kruté trestanie a zlé zaobchádzanie, akoby boli spoločnosti na obtiaž.

Emily BRONTE

- Búrlivé výšiny

Ann BRONTE

- Tajomná pani Grahamová

Charles DICKENS

Dielo: Kronika Pickwickovho klubu

Velké nádeje

Oliver Twist

David Copperfield

Ťažké časy

Kronika Pickwickovho klubu

- román, najprv vychádzal v pokračovaní v zošitovom vydaní, až potom (kvôli veľkému úspechu) vyšiel v knižnej podobe.

- humoristický román, no obsahuje aj kritické a jasnozrivé pozorovania anglického meštiackeho života. Na hl. hrdinovi (p. Pickwickovi - spravodlivý, láskavý a dobrými skutkami známy občan, nie veľmi múdry, a naivný) a jeho sluhovi Wellerovi (múdry ľudový typ) zobrazuje satiricky a humoristicky anglickú spoločnosť.

Pán Pickwick je vo väzení pre dlžníkov, je obžalovaný pre údajne nesplnený sľub manželstva domácej pani. Autor zachytáva miesto biedy a utrpenia často aj nevinných ľudí, na kt. sa obohacujú chamtiví advokáti a špekulanti. Ostro kritizuje angl. spravodlivosť. (štát vyživuje vo väzniciach profesionálnych zločincov a dlžníkov necháva aj zmrieť).

Ruská literatúra

Spoločenská situácia:

- zlá ekonomická situácia, zaostalosť, nevoľníctvo => oneskorený nástup R v Rusku.

Lev Nikolajevič TOLSTOJ

- zaoberá sa sociálnym postavením ľudí a pravdivo zobrazuje skutočnosť. Je zástancom teórie "neprotiviť sa zlu".

Dielo: Anna Karenina

Vojna a mier

Vzkriesenie

Vojna a mier

- historická národná epepeja, viacväzkový román

- napísal ho s úmyslom priblížiť ťažké, ale nakoniec víťazné boje proti Napoleonovi, ktorý chcel rýchlym útokom dobyť Rusko a Moskvu. Autor ukázal, že ak ide národu o všetko, nepomôže vyhrať vojnu ani veľká armáda. Oslavuje hrdinstvo a vlastenectvo rus. ľudu v boji proti nepriateľovi. Opisuje krviprelievania a zabíjanie vo vojne, ktorú prijíma ako nevyhnutné zlo.

- v centre pozornosti sú historické udalosti (boje,...) a osobnosti (Napoleon, ruský gen. Kutuzov), kt. skutočne žili. V románe vystupujú rôzne spoločenské typy reprezentujúce rôzne sociálne skupiny (šľachta, študentstvo, sedliaci-mužíci, buržoázia). Do postavy Pierra Bezduchova vložil autor svoju filozofiu dobra.

Anna Karenina

- psychologicko-spoločenský román o tragédii ženy z vysokej ruskej spoločnosti, ktorá sa vzoprie pokryteckej morálke svojej doby a otvorene sa hlási k svojej láske. Spoločnosť ju za to odsúdi a vylúči zo svojho kruhu a AK v situácii vyhostenca spácha samovraždu.

- román študuje mravy a psychiku života vyššej spoločnosti, založeného na moci, pretváрке a egoizme.

Nikolaj Vasilievič GOGOL

- hľadá ideál spoločnosti, no nevie ho nájsť; "smiech cez slzy"
- písal drámy, poviedky, novely, romány

Diela: divadelné komédie: Ženba; Revízor - satira
historická próza: Taras Buľba
román: Mŕtve duše

Revízor

- kritika úplatkárstva a naivity. Hlavná postava Chlestakov prichádza do provinčného mestečka v čase, keď očakávajú revízora. Myslia si, že on je revízor, každý si ho chce nakloniť. Hra je zosmiešnením pomerov, ktoré prechádzajú od pokrytectva po podvod.

Mŕtve duše

- kritika buržoázie a peňazí ako zmyslu života. Hl. postava - Čičíkov
- skupuje od statkárov duše mŕtvych nevoľníkov, snaží sa získať čo najviac peňazí, je prefíkaný, chamtivý, egoista, predstaviteľ buržoázie. Predstaviteľkou starej vyššej spoločnosti je Korobočková. Na nich autor ukazuje, že nádej na uplatnenie má dravá buržoázia, kým statkárov čaká postupný úpadok.

Anton Pavlovič ČECHOV

- dramatik, písal aj krátke prózy z lekárskeho prostredia
- zakladateľ krátkej poviedky
- jeho spočiatku humoristické poviedky dostávajú postupne kritický a melancholický charakter. Odhaľujú problém nečinnosti ruskej inteligencie a sociálneho aj duchovného otroctva ľudí. Sú predovšetkým z mestského prostredia, hrdinami sú úradníci, statkári, ľud a inteligencia. Jeho drámy zobrazujú rozpad šľachty a nástup novej dravej tr.
- buržoázie a nových vzťahov - kapitalizmus. Opisujú vnútorné zápasy medzi dobrom a zlom.

Diela: Čajka; Višňový sad; Tri sestry

Fiodor Michajlovič DOSTOJEVSKIJ

- zakladateľ psychologického románu v ruskom realizme

Diela: Bratia Karamazovovci (román); Idiot (dráma) - vyjadruje svoju vieru v obrodenie človeka láskou a dobrotou, odsudzuje sociálno-spoločenské pomery ako bieda, utrpenie, ponižovanie, ktoré rozvracajú charakter človeka.

Biele noci - novela

Zločin a trest

- vrcholné dielo, psychologický román
- hl. hrdina - študent medicíny Raskolnikov. Podľa neho sa ľudia delia na dve skupiny (vyvolení - majú právo konať beztrestne; menejcenní - je ich viac, majú iba poslúchať vyvolených). Zadíži sa u úžerníčky, zabije ju (myslí si, že to je záslužný čin). Neskôr má výčitky svedomia, sám sa udá a odchádza do vyhnanstva na Sibír. Vykúpením pre neho je láska k Soni. Autor ukazuje nemožnosť jedinca dosiahnuť absolútnu slobodu.